

POCZTA I TELEKOMUNIKACJA MIĘDZY NRD I NRF

(zagadnienia prawne)

Poczta i telekomunikacja to dziedziny, w których wielostronna współpraca międzynarodowa w zinstytucjonalizowanej formie organizacji międzynarodowych posiada ponad stuletnie tradycje. Obowiązują tu umowy wielostronne, których zadaniem jest wypracowanie jednolitych reguł dotyczących międzynarodowej służby pocztowej i telekomunikacyjnej. Dla zapewnienia szybkiego i sprawnego przepływu informacji konieczne było objęcie zasięgiem międzynarodowych służb pocztowych i telekomunikacyjnych możliwie największego obszaru kuli ziemskiej, a więc związanie umowne jak największej liczby państw. Toteż utworzone w drugiej połowie XIX w. międzynarodowe organizacje łączności — Powszechny Związek Pocztowy (UPU — *Union Postale Universelle*) i Międzynarodowy Związek Telekomunikacyjny (ITU — *International Telecommunication Union*) — posiadały początkowo charakter otwarty; członkostwo ich było dostępne dla wszystkich, nie tylko dla państw suwerennych, lecz i dla terytoriów zależnych¹.

Praktyka międzynarodowa wykazała również, że wojna nie powodowała zerwania takich umów, jak konwencje pocztowe i telekomunikacyjne. Były one tylko zawieszane, a po zakończeniu stanu wojny następowało ich automatyczne wznawianie, podobnie jak członkostwo w odpowiednich organizacjach międzynarodowych². Tak np. po I wojnie światowej traktat wersalski nałożył na Niemcy obowiązek dalszego wykonywa-

¹ Por. H. Okularczyk, *Członkostwo organizacji wyspecjalizowanych ONZ*. Warszawa 1970 s. 34: „Powszechny Związek Pocztowy był aż do r. 1947 organizacją w pełni otwartą — każdy 'suwerenny kraj' i każdy 'kraj zamorski' mógł stać się jego członkiem z chwilą złożenia deklaracji o przystąpieniu do Konwencji Pocztowej. Analogiczna sytuacja ma miejsce w Międzynarodowym Związku Telekomunikacyjnym — który — podobnie jak UPU — do końca II wojny światowej pozostał organizacją otwartą. Państwa, które nie uczestniczyły w konferencji założycielskiej w Madrycie w 1932 r. miały niczym nie skrepowane prawo nabycia członkostwa tej organizacji i stawały się członkami z mocy złożenia dokumentu przystąpienia do Konwencji rządowi Szwajcarii jako depozytariuszowi” oraz jw., ss. 120 - 125.

² O. Kunz, *Die internationalen Telegraphenunionen*. Stuttgart 1924, ss. 128 - 134.

² Przegląd Zachodni

nia konwencji pocztowych i telekomunikacyjnych³. Także po II wojnie światowej na kongresach UPU w Paryżu i ITU w Atlantic City w 1947 r. kraje, które poprzednio były stronami konwencji, umieszczono na liście członków, a dla tych z nich, które w owym czasie nie mogły konwencji podpisać przewidziano specjalną, uproszczoną procedurę przystąpienia, choć w zasadzie konwencje te i organizacje przestały już być otwarte. Procedurę taką przewidziano między innymi dla Niemiec⁴.

W protokole końcowym Powszechnej Konwencji Pocztovej (tzw. paryskiej, z 1947 r.) postanowiono:

„Niemcy, Japonia i Korea, czasowo pozbawione prawa przystąpienia do Konwencji i Porozumień, mogą przystąpić do tych aktów z pominięciem procedury przewidzianej w art. 3 w czasie uznanym za stosowny przez właściwe władze”⁵.

³ Traktat Wersalski, art. 282 - 284.

⁴ W dokumentacji Ministerstwa Poczty i Telekomunikacji NRD (*Zwei deutsche Staaten — zwei deutsche Postgebiete*. Dokumentation des Ministerium für Post- und Fernmeldewesen der Deutschen Demokratischen Republik, Berlin 1967) wyrażono w związku z tym pogląd, że „Der Untergang des Deutschen Reiches bewirkte, dass Deutschlands Mitgliedschaft in den internationalen Organisationen des Post- und Fernmeldewesens bis zu seiner staatlichen Neukonstituierung ruhte. Der Weltpostverein und der Internationale Fernmeldeverein gingen davon aus, dass das Mitgliedsrecht Deutschlands in diesen Organisationen weiterbestand, auf Grund des Fehlens einer eigenen deutschen Staatsgewalt jedoch vorerst nicht wahrgenommen werden konnte”. Z formalnego punktu widzenia nie jest to jednak takie proste, ponieważ Niemcy nie były stroną ostatniej przedwojennej konwencji pocztowej. Por. E. Janz, *Die völkerrechtlichen Grundlagen des internationalen Postzahlungsverkehrs*. Mainz 1951, s. 69: „Hinsichtlich Deutschlands bestanden auf dem letzten Weltpostkongress in Paris 1947 insofern Zweifel daran, dass es selbständiges Mitglied des Weltpostvereins und der Abkommen über den Zahlungsverkehr geblieben ist, als Deutschland schon den 1939 in Buenos Aires abgeschlossenen Vertrag, der am 1 Juli 1940 in Kraft trat, infolge der Kriegereignisse nicht unterzeichnet hatte. Die deutschen Postdienststellen waren aber auch während des Krieges nach wie vor angewiesen, die Bestimmungen des Vertrages und der Nebenabkommen zu beachten, sodass praktisch die Verträge von Deutschland ausgeführt wurden”. O. Hugler, *Staattennachfolge in Verträge dargestellt am Verhältnis der DDR zum ehemaligen Deutschen Reich*. Leipzig 1969, s. 154 wspomina także, że Sekretariat UPU nie zerwał jednak po wejściu w życie konwencji Buenos Aires z 1939 r. stosunków z Poczta Rzeszy (*Reichspost*) i w dalszym ciągu przyjmował składkę członkowską ustaloną dla Niemiec. Autor ten, wykluczając kontynuację (*Nachfolge*) członkostwa z formalnego punktu widzenia, dochodzi jednak również do wniosku, że „deshalb musste dem fraglichen Verfahren die Fiktion einer Fortgeltung der Vereinszugehörigkeit Deutschlands zugrunde liegen. Dabei mag die tatsächliche Berechtigung hierfür dahingestellt bleiben, eine Inanspruchnahme dieser Sonderregelung ist aber praktisch als eine Nachfolge zu qualifizieren”.

⁵ Art. XVII ust. 2 protokołu końcowego. Zob. *Union Postale Universelle. Documents du Congrès de Paris, 1947 t. III: Textes définis des actes signés à Paris*. Przekład polski cyt. według H. Okularczyk, *op. cit.*, s. 54.

A w II protokole dodatkowym do Międzynarodowej Konwencji Telekomunikacyjnej z Atlantic City z 1947 r. ustalono:

„Niniejszym ustala się, że Niemcy i Japonia mogą przystąpić do Międzynarodowej Konwencji Telekomunikacyjnej z Atlantic City czyniąc zadość postanowieniom art. 17 Konwencji, w czasie, który właściwe władze uznają za odpowiedni dla takiego przystąpienia. Procedura przewidziana w art. 1 Konwencji nie będzie miała zastosowania do tych dwóch państw”⁶.

Tak długo, jak Niemcy pozostawały pod zarządem aliantów, nie przystąpiły do żadnej z tych konwencji⁷, pełniły jednak międzynarodową służbę pocztową i telekomunikacyjną⁸. W związku z tym, na mocy decyzji Sojuszniczej Rady Kontroli powołano w 1946 r. Sojuszniczy Komitet do Spraw Poczty i Telekomunikacji (*Allied Communications and Posts Committee — Komitee für Post- und Fernmeldewesen*), który od 1948 r. reprezentował Niemcy w UPU stosownie do *modus vivendi* między zainteresowanymi stronami⁹. Dnia 2 września 1947 r. powołano także So-

⁶ Zob. *Yearbook of the United Nations, 1947-1948*, s. 951. Tekst polski cyt. według H. Okularczyk, *op. cit.*, s. 61.

⁷ Por. *Internationales Verkehrsrecht, Grundriss*. Berlin 1969, s. 136: „Der Alliierte Kontrollrat in Deutschland — in dessen Zuständigkeit auch die ganz Deutschland betreffenden Angelegenheiten auf dem Gebiet des Post- und Fernmeldewesens gehörten — hat in Ausübung der Obersten Regierungsgewalt für Deutschland weder dem Weltpostverein noch dem Internationalen Fernmeldeverein den Beitritt erklärt. Nach Auflösung des Alliierten Kontrollrats (...) konnte nach der Gründung des DDR am 7. Oktober 1949 nur die Regierung der souveränen DDR den Beitritt zum Weltpostverein erklären. Der westdeutsche Separatstaat, dem durch die Pariser Verträge Souveränitätsrechte mit der einschränkenden Möglichkeit ihrer Aufhebung durch die westlichen Alliierten übertragen worden sind, wurden von diesen ermächtigt, den internationalen Organisationen des Nachrichtenwesens beizutreten”. O nieudanej próbie przystąpienia NRD do konwencji pocztowej paryskiej wspomina U. Erdmann, *Nichtanerkannte Staaten und Regierungen*. Göttingen 1966, ss. 140-141. Por. także ust. 1 p. 2 deklaracji, złożonej w chwili podpisywania konwencji pocztowej brukselskiej z 1952 r. przez delegacje ZSRR, Ukrainy i Białorusi i podpisanej także przez delegacje Albanii, Bułgarii, Węgier, Polski, Rumunii i Czechosłowacji (Dz. U. PRL, załącznik do NR 46, poz. 211 z 31 sierpnia 1957 r.) „Delegacje ZSRR, Ukraińskiej SRR i Białoruskiej SRR uważają za całkowicie nieusprawiedliwiony fakt, że Niemiecka Republika Demokratyczna i Koreańska Ludowa Republika Demokratyczna, które dopełniły warunków art. XVII protokołu końcowego dotyczącego przystąpienia do Światowej Konwencji Pocztowej z 1947 r. i które powinny być uważane w konsekwencji jako uczestniczące w tej Konwencji nie zostały bez żadnej racji dopuszczone do wzięcia udziału w pracach Kongresu oraz do podpisania Światowej Konwencji Pocztowej i dokumentów do niej dołączonych”.

⁸ Praktykę w okresie bezpośrednio powojennym opisuje W. Schröder, *Beiträge zur Entwicklung des Post- und Fernmeldewesens der Deutschen Demokratischen Republik*. Berlin 1953.

⁹ Według A. Bramson, *Światowy Związek Pocztowy a Niemcy*. „Sprawy Międzynarodowe” nr 2/1959, s. 7.

jużnicze Biuro Rozrachunków Międzynarodowych (*Allied Working Party for International Accounting — Alliiertes Büro für internationale Abrechnung*)¹⁰. Niemcy opłaciły również składkę członkowską UPU w najwyższej klasie składek, którą pokrywały poszczególne strefy, według następującego klucza: 10% strefa francuska i po 30% strefa angielska, amerykańska i radziecka¹¹, a układy UPU zostały w Niemczech wprowadzone w życie¹². W ITU natomiast Niemcy nie płaciły w ogóle składki, a sprawa ich współpracy z tą organizacją w owym okresie jest w ogóle dosyć niejasna¹³.

Po proklamowaniu NRF i NRD, oba te państwa złożyły oświadczenia o przystąpieniu do konwencji telekomunikacyjnej. W związku z tym, w kolejnej Międzynarodowej Konwencji Telekomunikacyjnej (Buenos Aires, 1952 r.) nie powtórzono już klauzuli o przystąpieniu Niemiec, gdyż Konferencja Pełnomocników, przyjąwszy interpretację zaleconą przez Radę Administracyjną ITU, uznała przystąpienie NRD za pozbawione skutków prawnych, z powodu uprzedniego przystąpienia NRF¹⁴, co ja-

¹⁰ Według *Zwei deutsche Staaten- zwei deutsche Postgebiete, op. cit.*, ss. 15 - 16: „Dem Alliierten Abrechnungsbüro” war lediglich die Aufgabe übertragen, (...) die Rechnungsführung und die Abrechnungen in Sachen des genehmigten internationalen Postverkehrs und des internationalen Fernmeldedienstes in Deutschland durchzuführen”.

¹¹ W związku z tym U. Erdmann, *op. cit.*, s. 140 wspomina, że później NRF płaciła 70% całości składki.

¹² Tak np. U. Erdmann, *ibidem*, M. Virally, *Die internationale Verwaltung Deutschlands*, Baden Baden 1948, s. 97. Nieco inaczej O. Hugler, *op. cit.*, ss. 154 - 155 i przyp.: „Damit war Deutschland eine erleichterte Teilnahmemöglichkeit eingeräumt, was sich u.a. aus dem Umstand der faktischen Vertragsanwendung in den vier Besatzungszonen erklärt. Deutschland hatte zu diesem Zeitpunkt zwar noch kein Stimmrecht, kam aber seinen Mitgliedschaftspflichten im übrigen nach, auch hinsichtlich der Entrichtung der Vereinkosten (Der Alliierten Kontrollrat hat mit dieser Regelung den Weltpostvertrag jedoch keineswegs 'ausdrücklich wieder in Kraft gesetzt' ...)”. Por. także H. Brandweiner, *Die Pariser Verträge*. Berlin 1955, s. 231, według którego trzej komisarze mocarstw zachodnich w liście do kanclerza federalnego z dnia 26 V 1952 oznajmili, że chociaż Rzesza Niemiecka była pełnoprawnym członkiem UPU, to jednak NRF nie jest ani członkiem, ani członkiem stowarzyszonym. Do chwili przystąpienia musi jednak przestrzegać postanowień i zaleceń UPU.

¹³ Por. O. Hugler, *op. cit.*, s. 158 i przyp. „Der neue Vertrag in seiner Unterschriftsrubrik Deutschland keinen Zeichnungsraum freihielt und Deutschland auch keine Beitragszahlung leistete. (Dass Deutschland nach dem 2. Weltkrieg die Mitwirkung in der Internationales Fernmeldeverein untersagt worden wäre, lässt sich nicht nachweisen.)”.

¹⁴ Por. O. Hugler, *op. cit.*, s. 158 przyp.: „Nach Autorisation durch den Verwaltungsrat des Internationalen Fernmeldevereins auf seiner Tagung v. 16. 4. - 26. 5. 1951 in Genf deponierte BRD am 17. 4. 1951 ihr Beitrittsdokument beim Generalsekretariat der Organisation...”.

koby wyczerpało wobec Niemiec możliwości prawne wynikające z protokołu dodatkowego konwencji z Atlantic City¹⁵.

Klauzulę o przystąpieniu Niemiec powtórzono natomiast w art. XIX Powszechnej Konwencji Pocztowej (brukselskiej, z 1952 r.). Brzmiała ona następująco:

„1. Niemcy, nie mające chwilowo możności przystąpienia do Konwencji i Porozumień, będą mogły bez poddania się formalnościom przewidzianym w art. 3 przystąpić do tych Aktów w chwili uznanej za stosowną przez odpowiednią władzę.

2. Przystąpienie przewidziane w paragrafie 1 będzie musiało być notyfikowane w drodze dyplomatycznej przez zainteresowany Rząd Rządowi Belgii, a przez niego Rządom innych Krajów — członków Związku”¹⁶.

Na kongresach UPU i ITU z 1952 r. po raz pierwszy uwidoczniła się różnica w traktowaniu sprawy przystąpienia Niemiec do konwencji w zależności od tego, które z nowo powstałych państw niemieckich złożyło deklarację o przystąpieniu. I tak nie uznano przystąpienia NRD do konwencji pocztowej paryskiej, powtarzając w konwencji brukselskiej klauzulę o przystąpieniu Niemiec¹⁷, nie uznano też przystąpienia NRD do konwencji telekomunikacyjnej, uznając jednakże przystąpienie NRF i tylko tę ostatnią dopuszczono do podpisania konwencji z Buenos Aires w imieniu całych Niemiec¹⁸.

¹⁵ *Documents de la Conférence de Plénipotentiaires de l'Union Internationale des Télécommunications*. Buenos Aires, 1952, Doc. No 54-10. 10 X 1952, Questions raitées: 1. Situation de la République démocratique allemande par rapport à l'Union (Doc. No 18). Por. także S. McIntyre, *Legal Effect of World War II on Treaties of the United States*. Hague 1958, s. 274: „The Federal Republic had already admitted on the basis of the special Protocol. The East German Government was informed that it might be possible to become a member through the procedure described in Art. 1 of the Atlantic City Convention i e. the process of referendum”. Szerzej na ten temat J. Peck, *Die Völkerrechtssubjektivität der Deutschen Demokratischen Republik*. Berlin 1960, ss. 171-174.

¹⁶ *Les Actes de l'Union Postale Universelle révisés à Bruxelles, 1952*, s. 52. Cyt. według Dz. U. PRL 1957 zał. do Nr 46, s. 43.

¹⁷ Być może, ta właśnie praktyka skłoniła państwa socjalistyczne do nadania tej klauzuli interpretacji podanej w ust. 3 deklaracji złożonych przez ZSRR, Ukrainę i Białoruś i podpisanej przez inne państwa socjalistyczne (por. przyp. 7): „Delegacje ZSRR, Ukraińskiej SRR i Białoruskiej SRR zwracają uwagę, że pod nazwą 'Niemcy' we wstępie do Światowej Konwencji Pocztowej i protokole końcowym rozumie się Niemcy zjednoczone, posiadające Rząd dla całych Niemiec”. Interpretacja ta została zmieniona w r. 1955.

¹⁸ Przeciwno takiemu rozstrzygnięciu sprawy protestowały poszczególne państwa socjalistyczne, co znalazło wyraz w złożonych przez nie deklaracjach w chwili podpisywania konwencji w Buenos Aires: (Deklaracja: Albania Ib, Bułgaria Vp. 1 ust. 2, Węgry XIII p. 3, Polska XXII p. 2, Rumunia XXV p. 2, Czechosłowacja XXVII p. 1 ust. 3, ZSRR, USRR, BSRR XXXV p. 3), z których wynika, że państwa te uważają przystąpienie NRD do konwencji z Atlantic City za prawidłowe,

Praktykę zastosowaną w ITU w 1952 r. powtórzono w UPU w 1957 r., na konferencji ottawskiej, gdzie — mimo złożonych uprzednio, zgodnie z wymogami art. XIX protokołu końcowego konwencji brukselskiej przez NRF i NRD deklaracji o przystąpieniu¹⁹ — uznano za ważne tylko przystąpienie NRF i delegacji tego państwa umożliwiono podpisanie konwencji ottawskiej w imieniu całych Niemiec. Nie uznano natomiast przystąpienia NRD²⁰, co połączone zostało z całym szeregiem sprzecznych z prawem międzynarodowym aktów dyskryminacyjnych w stosunku do tego państwa²¹.

a zatem uważają to państwo za stronę konwencji, traktując jednocześnie jako nielegalne podpisanie konwencji z Buenos Aires przez delegację NRF w imieniu Niemiec, gdyż władze bońskie nie reprezentują całych Niemiec. W związku z tym delegacja NRF złożyła następującą deklarację (XXIII): „W odniesieniu do zastrzeżeń niektórych delegacji dotyczących Niemiec, delegacja Republiki Federalnej Niemiec oświadcza formalnie, że Rząd Republiki Federalnej Niemiec jest jedynym prawnie utworzonym rządem, mogącym przemawiać w imieniu Niemiec i reprezentować lud niemiecki w sprawach międzynarodowych”. (Cyt. według: Dz. U. PRL 1957, zał. do Nr 57, poz. 277).

¹⁹ Oświadczenie o przystąpieniu NRF zob. *BGBL*. 1954 II, s. 1211. Por. także *Bulletin ... der Bundesregierung*, 1957, s. 1337; deklaracja NRD w *Deutsche Aussenpolitik* 1958, s. 260. Co do daty złożenia deklaracji przez NRD istnieją wśród autorów poważne rozbieżności. Tak np. według J. Žourka (*Členství Německé Demokratické Republiky ve Světové Poštovní Unii*, „Časopis pro Mezinárodní Právo”, nr 2/1959, s. 121, przyp. 10) deklaracja NRD datowana 11 II 1955 r. została złożona rządowi belgijskiemu 23 III 1955 r.; J. Peck, *op. cit.*, s. 158 nie podaje w ogóle daty notyfikacji dokumentu, jednakże z treści wynika, że został on złożony przed końcem marca 1955 r.; U. Erdmann, *op. cit.*, s. 141, przyp. 368 podaje jako datę złożenia deklaracji 21 III 1955, a więc identyczną jak deklaracji NRF, a o dwa lata późniejszą datę wymienia A. Bramson, *op. cit.*, s. 8, według którego „Dokument przystąpienia datowany 11 lutego 1955, doręczony został rządowi belgijskiemu za pośrednictwem jednego z rządów zaprzyjaźnionych dnia 30 marca 1957 r.”

²⁰ W czasie trwania kongresu w Ottawie delegacja czechosłowacka zgłosiła wniosek o dopuszczenie NRD do podpisania konwencji ottawskiej, uważając przystąpienie NRD do konwencji brukselskiej za prawidłowe. W tajnym głosowaniu wniosek czechosłowacki został odrzucony 62 głosami przeciwko 19 przy 8 wstrzymujących się (według Bräutigam, *Völkerrechtliche Praxis der Bundesrepublik Deutschland im Jahre 1957*, „Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht”, Bd. 20/1959/60, s. 125 i 126, przyp. 133). W związku z tym dyrektor Biura Międzynarodowego zawiadomił Ministerstwo Poczty NRD, pismem z dnia 21 XII 1957 r., nr 9019, że nie może uważać administracji pocztowej NRD za administrację kraju-członka UPU (według A. Bramson, *op. cit.*, s. 9 i przyp. 13).

²¹ Sprzeczne z prawem międzynarodowym było zwłaszcza dyskryminacyjne traktowanie NRD przez Belgię, która nie dopełniła swego obowiązku jako depozytariusz umowy. Opis wydarzeń związanych z przystąpieniem NRD do UPU i ich ocena prawna zob. A. Bramson, *op. cit.*, ss. 3-19; H. Okularczyk, *op. cit.*, ss. 54-61; J. Žourek, *op. cit.*; O. Irinin, *A Full-fledged Member of the Universal Postal Union*. „International Affairs” (Moskwa) Nr 11/1958, s. 104 i n.; H. Ha-

Choć kongres UPU w Ottawie zajął identyczne stanowisko w sprawie przystąpienia NRD, jak konferencja ITU w Buenos Aires, to jednak NRD, korzystając z tego, że postanowienia konwencji pocztowych rezerwują prawo przystąpienia do aktów UPU dla krajów-członków nie reprezentowanych na kongresach²² i uważając się za członka UPU zgłaszała swoje przystąpienie do kolejnych konwencji i porozumień przyjętych w Ottawie w 1957 r., w Wiedniu w 1964 r. i w Tokio w 1969 r.²³, uważa się więc także za stronę tych konwencji. Stanowisko to uznaje *de jure* grupa państw socjalistycznych²⁴ i krajów „trzeciego świata”²⁵ a *de facto* także inne państwa²⁶ i władze UPU²⁷.

Ponieważ konwencje ITU — odmiennie niż konwencje UPU — nie

schke, S. Zachmann, *Die Stellung der DDR im Weltpostverein. Deutsche Außenpolitik 1958*, ss. 578 - 582; H. Rose, H. Haschke, *Die DDR ist Mitglied des Weltpostvereins. Deutsche Außenpolitik 1959*, ss. 759 - 763.

²² Np. art. XV i XVI protokołu końcowego konwencji ottawskiej.

²³ Por. *Internationales Verkehrsrecht, op. cit.*, s. 136 i przyp. 72: „Die DDR hat ihren Beitritt an den Weltpostverträgen von 1947 (Paris), 1952 (Brüssel), 1957 (Ottawa) und 1964 (Wien) erklärt. Sie hat damit einen ihr auf der Grundlage des Völkerrechts zustehenden Anspruch wahrgenommen, und das zu seiner Verwirklichung Erforderliche in Übereinstimmung mit dem Vertragswerk des Weltpostvereins getan”.

²⁴ Swemu stanowisku państwa te dały m. in. wyraz w deklaracjach składanych przy podpisywaniu kolejnych konwencji pocztowych. Por. a) wspólną deklarację Białorusi, Bułgarii, Kuby, Węgier, Mongolii, Polski, Rumunii, Czechosłowacji, Ukrainy, ZSRR i Jugosławii do konwencji wiedeńskiej (*Congrès, Doc. 158*) i odpowiednią deklarację NRF w tej sprawie (*Congrès, Doc. 161*), *Union Postale Universelle, Documents du Congrès de Vienne 1964*, T. III: *Textes définitifs des actes signés à Vienne*; b) wspólną deklarację Białorusi, Bułgarii, Kuby, Mongolii, Polski, Czechosłowacji, Ukrainy i ZSRR do Konwencji Tokijskiej (*Congrès, Doc. 146, Add. 6*), odrębną deklarację Rumunii na tym kongresie (*Congrès, Doc. 146/Add. 7/Rev.*) i odpowiednią deklarację NRF (*Congrès, Doc. 146/Add. 14*), *Union Postale Universelle, Documents du Congrès de Tokyo 1969*, T. III, *Textes définitifs des actes signés à Tokyo*. Berne 1970.

²⁵ Por. np. wspólną deklarację Iraku, ZRA, Sudanu, Syrii i Jemenu Płd. złożoną przy podpisywaniu konwencji tokijskiej: *Congrès Doc. 146/Add. 1, sous V.*, źródło jw.

²⁶ Zob. na ten temat. J. A. Frowein, *Das de facto-Regime im Völkerrecht*. Köln 1968, s. 144 i przyp. 225: „Die faktische Mitarbeit der DDR im Weltpostverein etwa führt notwendig dazu, dass andere Staaten sich in ihrem postalischen Verhalten darauf einstellen. Das wird besonders deutlich etwa in der finnischen Bekanntmachung über die Mitglieder des Weltpostvereins, in der die DDR, als Mitglied erscheint und nur in Postverwaltung als Mitglied angesehen werden. (*Fördragsserie, Ausgabe in schwedischer Sprache, No 10/1964, s. 93*)”.

²⁷ Zob. J. A. Frowein, *op. cit.*, s. 144 przyp. 224: „Der Rapport sur les activités de l'Union, der vom Weltpostverein jährlich herausgegeben wird, führt in der 'Liste des Pays de l'Union postale universelle' 'Allemagne (République fédérale)' und darunter, etwas eingerückt, wie sonst abhängige Gebiete aufgeführt wer-

przewidują możliwości późniejszego przystąpienia dla krajów nie reprezentowanych na kongresach, NRD nie mogła zadeklarować swego przystąpienia do konwencji Buenos Aires z 1952 r., genewskiej z 1959 r. i konwencji przyjętej w Montreaux w 1965 r.²⁸ Dlatego też nie uważa się za stronę konwencji telekomunikacyjnych, choć pełni międzynarodową służbę telekomunikacyjną i w ramach ustawodawstwa wewnętrznego wprowadziła pewne postanowienia tych konwencji²⁹. Swoje stosunki z ITU Niemiecka Republika Demokratyczna układa w dalszym ciągu na podstawie rezolucji Rady Administracyjnej ITU³⁰, podkreśla jednakże, że nigdy nie zrzekła się prawa do członkostwa tej organizacji nabytego deklaracją złożoną 3 października 1951 r., podobnie jak domaga się możliwości realizacji przysługujących jej praw członkowskich UPU.

Przedłużające się utrzymywanie skomplikowanej i niejasnej sytuacji prawnej NRD wobec międzynarodowych organizacji łączności możliwe jest chyba także dzięki temu, że stan ten w zasadzie nie odbija się ujemnie na międzynarodowym obrocie pocztowym i telekomunikacyjnym.

NRD, uważając się za stronę kolejnych konwencji pocztowych, pełni międzynarodową służbę pocztową, zgodnie z ich postanowieniami, a przez inne państwa traktowana jest, jeśli nie prawnie, to faktycznie jako strona³¹. Nieco inaczej przedstawia się ten problem w dziedzinie telekomuni-

den, 'Republique democratique allemande'. In einer Fussnote heisst es zu der lezt genannten Position 'Administration postale avec laquelle le Bureau international entretient des relations de fait' (*Bericht für 1964*, s. 69)".

²⁸ *Internationales Verkehrsrecht*, *op. cit.*, s. 150.

²⁹ *Jw.*, s. 453: „Die DDR wendet den Internationalen Fernmeldevertrag sowie die Vollzugsordnungen für den Telegrafien-, Fernsprech-, und Funkdienst in dem von ihr festgelegten Umfang an, ohne völkerrechtlich dazu verpflichtet zu sein”.

³⁰ Chodzi tu o rezolucję nr 88: „Relations of the General Secretariat of the Union with States or Administrations, which are not members or associate members of the Union (Według O. Hugler, *op. cit.*, s. 159). Na temat stosunków między NRD i ITU zob. także G. Probst, *Die internationale Tätigkeit im Bereich Rundfunk und Fernsehen — ein bedeutender politische komplex in Vorbereitung des VII. Parteitages*. „Die Deutsche Post”, 1967 H. 4, ss. 102-104. Na temat stosunków NRD z obu organizacjami: H. Bäcker, *Allgemein anerkannte Grundsätze des Völkerrechts und die Mitgliedschaft der DDR in den Weltorganisationen für das Post- und Fernmeldewesen*. „Informationsheft” Nr 113 des Instituts für Post- und Fernmeldewesen. Berlin 1964, s. 94, tenże, *Zur völkerrechtlichen Stellung der Deutschen Demokratischen Republik in den Speziellorganisationen der Vereinten Nationen für das Post- und Fernmeldewesen*. „Gegenwartsprobleme der internationalen Handelsbeziehungen. Schriftenreihe Probleme der kapitalistischen Weltwirtschaft”, Berlin 1964, H. 6, s. 288.

³¹ Niezależnie od tego czy poszczególne państwa uznają *de jure* NRD za stronę konwencji, czy też — jak to interpretują niektórzy autorzy — uważając przystąpienie NRF za ważne dla całych Niemiec, a więc również NRD. Krytykę tego poglądu przeprowadza J. A. Frowein, *op. cit.*, s. 164.

kacji, tu bowiem NRD nie czuje się prawnie związana postanowieniami konwencji, utrzymuje jednak pewne stosunki z sekretariatem ITU, a ponadto, kolejne konwencje telekomunikacyjne i ich regulaminy zawierają postanowienia dotyczące stosunków z państwami nie będącymi stronami konwencji³². Najbardziej jednak złożona i mogąca powodować najwięcej komplikacji sprawa rozrachunków z tytułu usług pocztowych i telekomunikacyjnych w służbie międzynarodowej, regulowana była do niedawna w oparciu o rozwiązania przyjęte przez kompetentne instytucje alianckie jeszcze w okresie okupacji Niemiec, a więc na bazie prawa okupacyjnego. Najwyższy organ Sojuszniczej Rady Kontroli do Spraw Łączności, Dyrektoriat Spraw Wewnętrznych i Łączności (*Direktorat für Inneres und Nachrichtenwesen — Directorate of Internal Affairs and Communications*), w piśmie z dnia 2 września 1947 r.³³, dotyczącym utworzenia Sojuszniczego Biura Rozrachunków Międzynarodowych³⁴, ustalił także zasady rozliczeń za usługi pocztowe i telekomunikacyjne w służbie międzynarodowej. W myśl tych zasad, czyste saldo debetowe i kredytowe, wynikające z międzynarodowych świadczeń pocztowych oraz należności za świadczenia tranzytowe rozdzielono pomiędzy strefy według następującego klucza: 10% strefa francuska, i po 30% strefy: amerykańska, brytyjska i radziecka. Natomiast roszczenia wynikające z prowadzenia przez Niemcy międzynarodowej służby telekomunikacyjnej postanowiono rozdzielać między poszczególne strefy na podstawie półrocznych obliczeń i przy uwzględnieniu faktycznych długości łączy w kilometrach. Tylko na początkowy okres, do końca 1947 r. zaproponowano podział następujący: 70% strefa francuska i po 31% strefy: amerykańska, brytyjska i radziecka³⁵.

³² Por. art. 27 Międzynarodowej Konwencji Telekomunikacyjnej, Montreux 1965, Warszawa 1967, Ministerstwo Łączności; art. 102 Międzynarodowego Regulaminu Telegraficznego, Warszawa 1960, Ministerstwo Łączności.

³³ Zał. A do pisma DIAC/ACPC/Memo/47/166, zmienione: DIAC/ACPC/OFSC/P/C/II, 6. Według *Zwei Deutsche Staaten — zwei deutsche Postgebiete*, s. 15. Natomiast według *Internationales Verkehrsrecht, op. cit.*, s. 102, przyp. 198, Sojusznicze Biuro Rozrachunków Międzynarodowych zostało utworzone postanowieniem Sojuszniczego Komitetu do Spraw Poczty i Telekomunikacji a nie Dyrektoriatu Spraw Wewnętrznych i Łączności, choć oba źródła powołują się na to samo pismo.

³⁴ Według *Zwei Deutsche Staaten — zwei deutsche Postgebiete*, s. 16, biuro to stanowiło pododdział (*Unterabteilung*) Komitetu do Spraw Poczty i Telekomunikacji (*Komitee für das Post und Fernmeldewesen — Allied Communications and Posts Committee*) przy Dyrektoracie Spraw Wewnętrznych i Łączności.

³⁵ „II. Postalische Dienste: 4. Der reine Kredit — und Debetsaldo als Ergebnis der internationalen postalischen Leistungen sowie der Ertrag für Durchgangszugleistungen (...) wird zwischen den Zonen auf folgender Grundlage verteilt: Sowjetische Zone 30%, Amerikanische Zone 30%, Britische Zone 30%, Französische Zone 10%”.

„III. Fernmeldedienst”: „Die Forderungen, die sich aus dem Betrieb von Durgangs-

Postanowienia te, dotyczące zasad udziału Niemiec w międzynarodowej służbie łączności, były wynikiem dążenia władz okupacyjnych do traktowania Niemiec jako jednolitego obszaru pocztowego. Sojusznicza Rada Kontroli wydała szereg ustaw i rozporządzeń, które miały tę jednolitość zapewnić. Przykładem może tu być wprowadzenie wspólnych znaczków pocztowych dla wszystkich stref okupacyjnych i ujednoczenie opłat za świadczenia pocztowe i telekomunikacyjne³⁶. Z tego też względu łączności między poszczególnymi strefami nie traktowano jako międzynarodową i nie ustalono żadnych rozliczeń między strefami za wzajemne usługi w tej dziedzinie. Opłaty za przesyłki oparto na taryfach wewnętrznych a nie zagranicznych, rozliczenia zaś międzystrefowe z tytułu prowadzenia służb międzynarodowych, oparto na zasadzie wspólnego dla całych Niemiec salda i jego proporcjonalnego rozdziału między poszczególne strefy, dzięki czemu w międzynarodowym obrocie łączności Niemcy ukazywały się jako jedno państwo. Model stworzony przez Sojuszniczą Radę Kontroli, choć już w chwili swego powstania obarczony był piętnem tymczasowości, został utrzymany nie tylko po proklamowaniu NRF i NRD, lecz również po uzyskaniu przez te państwa suwerenności, z tą tylko zmianą, że w r. 1955 opuścił Sojusznicze Biuro Rozrachunkowe przedstawiciel ZSRR³⁷. Tak więc w okresie późniejszym współpracowali tam tylko przedstawiciele trzech mocarstw zachodnich oraz NRF i NRD. Wprawdzie NRD już na początku 1955 r. postulowała także, aby zarządy obu

Telegrafen - und Fernsprechverbindungen durch Deutschland ergeben, werden zwischen den Befehlshabern der Zonen verteilt auf Grund von halbjährlichen Berechnungen, die mit Berücksichtigung der tatsächlichen Längen der Leitungen im Km, kontrolliert von jeden Befehlshaber der Zone, ermittelt wurden. Zu Beginn, und zwar bis zum 31. 12. 1947, wird die die Proportion die folgende sein: Sowjetische Zone 31%, Amerikanische Zone 31%, Britische Zone 31%, Französische Zone 7%. Cyt. według *Zwei deutsche Staaten — zwei deutsche Postgebiete, op. cit.*, ss. 16 - 17. Odrębne rozliczenia przewidziano dodatkowo dla Berlina — według K. Hermann: „(...) für die vier Sektoren Berlins wurde und wird zudem noch eine besondere Rechnung aufgestellt”. „Die Zeit” z 19 I 1968.

³⁶ Zob. np. Gesetz NR 20 vom 20 III 1946 über die Erhöhung der Post- und Telegraphengebühren, Amtsblatt des Kontrollrates in Deutschland Nr 5 vom 31 III 1946, s. 123 oraz Gesetz Nr 48 vom 10 III 1947 über Briefmarken der Vorbesetzungszeit, Amtsblatt des Kontrollrates in Deutschland Nr 15 vom 31 V 1947, s. 271.

³⁷ Rok 1955 jako datę wycofania się ZSRR z Sojuszniczego Biura Rozrachunkowego podaje J. Nawrocki w artykule *Was vom Kontrollrat übrigblieb*, „Die Zeit” z 27 II 1970 oraz „Rheinischer Merkur” z 9 XII 1966: „Im Januar 1955, zehn Monate nachdem Moskau der 'DDR' offiziell die 'Souveränität' übertragen hatte, stellte die Sowjetunion ihre Mitarbeit ein”. O rok późniejszą datę podaje natomiast „Archiv der Gegenwart” 13642 przyp. 3: „(...) der 1947 in Berlin gegründete AWP gehörten zunächst die 4 Mächte sowie Vertreter der BRD und der DDR an; die UdSSR schied 1956 aus, ihre Arbeit wird seither von einem der westlichen Alliierten mit übernommen...”.

państw mogły samodzielnie prowadzić rozliczenia międzynarodowe³⁸, to jednak decyzję o jednostronnym wypowiedzeniu współpracy z tą instytucją władze NRD podjęły dopiero 6 grudnia 1966 r.³⁹, zwracając się równocześnie do rządów innych państw, aby rozliczały się bezpośrednio z NRD.

Model wypracowany w okresie okupacji Niemiec został zachowany w bezpośrednich stosunkach łączności między obu państwami.

Zmiany tego modelu nie spowodowało także przystąpienie NRD i NRF do układów i porozumień UPU, tzn. nie wprowadzono wówczas w ich wzajemnym obrocie taryf zagranicznych ani rozliczeń za wzajemne usługi⁴⁰, a przepisy wewnętrzne obu państw wskazywały na to, że obrót wzajemny nie jest traktowany jako służba międzynarodowa i nie obowiązują w stosunku do niego uregulowania międzynarodowych konwencji łączności⁴¹

Dopiero w końcu 1966 r., a więc równocześnie z wypowiedzeniem

³⁸ Wynika to z treści noty rządu NRD do rządu USA z 22 XI 1966 r.: „Durch den Minister für Post und Fernmeldewesen wurde am 21. Februar 1955 in Briefen an den Präsidenten des 'Alliierten Abrechnungsbüros' und an den westdeutschen Postminister der Vorschlag unterbreitet, alle mit der Abrechnung des internationalen Post- und Fernmeldeverkehrs verbundenen Fragen durch die Postverwaltungen beider deutscher Staaten selbst durchführen zu lassen. Die Regierung der Deutschen Demokratischen Republik ist auch in der Folgezeit wiederholt für die Aufhebung der Überreste des zweiten Weltkrieges eingetreten". Cyt. według „Neues Deutschland" z 25 11 1966, ss. 1-2.

³⁹ „Archiv der Gegenwart" 12849, 13642.

⁴⁰ Zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny zachodnioniemieckiej, NRF obawiała się konieczności traktowania NRD jako członka UPU w wypadku przystąpienia obu państw niemieckich i dlatego powstrzymała się początkowo przed przystąpieniem do konwencji brukselskiej. Por. Lapp, *Der XIII Weltpostkongress in Brüssel. Archiv für das Post- und Fernmeldewesen 1952*, ss. 541-545, oraz U. Erdmann, *op. cit.*, s. 141: „Die Bundesrepublik hatte von einem Beitritt zunächst abgesehen in der Erwägung, dass möglicherweise der durch jede der beiden deutschen Teilordnungen erklärte Beitritt als wirksam angesehen worden wäre und weil man sich für diesen Fall gezwungen gesehen hätte, im Verkehr mit der DDR bis zum Abschluss anderer Vereinbarungen Auslandstarife und -bestimmungen anzuwenden. Nach Lapp hätte es sich dann nämlich um den Verkehr zwischen zwei Mitgliedern des Weltpostvereins gehandelt".

⁴¹ Por. np. dla NRD obowiązujące od 1 I 1967 *Anordnung über den Postdienst — Postordnung — v. 29. November 1966*: „§ 1 Geltungsbereich (...) (2) Für den Postverkehr zwischen den Deutschen Demokratischen Republik und der westdeutschen Bundesrepublik sowie zwischen den Deutschen Demokratischen Republik und dem besonderen Territorium Westberlin gelten besondere Zulassungsbestimmungen und die Gebühren nach die Anlage 1. (3) Für den Auslandspostverkehr gelten der Weltpostvertrag und seine Abkommen". *GBL. DDR*, 1966 II, s. 1221. We wspomnianym w zarządzeniu (p. 2) załączniku 1 zamieszczona jest taryfa opłat wewnętrznych, obowiązujących w obrocie wewnętrznym NRD.

przez NRD współpracy w Sojuszniczym Biurze Rozrachunkowym, władze tego państwa zwróciły się do odpowiednich władz NRF z żądaniem przeprowadzenia rozliczeń za wzajemne usługi w dziedzinie łączności za cały okres od 1 lipca 1948 r.⁴²

Dnia 26 kwietnia i 17 maja 1967 r. minister poczty i telekomunikacji NRD, Rudolf Schulze, wystosował dwa pisma do federalnego ministra poczty i telekomunikacji NRF Wernera Dollingera, w których wskazał na obowiązek pokrycia zadłużenia za okres od 1 lipca 1948 do 31 grudnia 1966 r., wynoszącego łącznie 969 693 986,70 DM/DBB, przez Poczta Federalną (*Deutsche Bundespost*) na rzecz Poczty Niemieckiej NRD (*Deutsche Post der DDR*). Przypomniał także, że szczegółowy rachunek za okres od 1 lipca 1948 do 31 grudnia 1965 r. został przesłany już 30 listopada 1966 r. i dotychczas nie został uregulowany, a rachunek za okres od 1 lipca 1948 do 31 grudnia 1966 r. przesłano 25 kwietnia 1967 r.⁴³

W odpowiedzi, wystosowanej dopiero 17 listopada 1967 r.⁴⁴, Werner Dollinger oświadczył gotowość do podjęcia rokowań międzyresortowych odnośnie do wyrównania dla NRD z tytułu wzajemnych usług i wyznaczył pełnomocnika do rokowań podkreślając równocześnie, że nie widzi podstaw do rozliczeń na zasadach międzynarodowych, ponieważ w umowach i protokołach UPU i ITU Niemcy traktowane są jako jedność⁴⁵.

⁴² NRD wyszła bowiem z założenia, że jednolity niemiecki obszar pocztowy istniał do 20 czerwca 1948 r., tj. do czasu wprowadzenia separatystycznej reformy walutowej w zachodnich strefach okupacyjnych Niemiec i separatystycznych zarządzeń pocztowych. Por. *Internationales Verkehrsrecht, op. cit.*, s. 101: „Das Staatsgebiet der DDR ist seit dem 7 Oktober 1949 zugleich ihr Postgebiet. Es ist aus dem zum 20 Juni 1948 bestehenden einheitlichen deutschen Postgebiet hervorgegangen”.

⁴³ Tekst obu listów w: *Zwei deutsche Staaten — zwei deutsche Postgebiete, op. cit.*, ss. 47-50. Przed uzyskaniem odpowiedzi od NRF, kolejny list wysłał 23 VIII 1967 r. zastępca ministra Schulzego zawiadamiając o przesłaniu Poczcie Federalnej kolejnego rachunku za pierwsze półrocze 1967 r. i wskazaniu, że dzięki nieuregulowaniu poprzednich rachunków, suma zadłużeń NRF wzrosła do wysokości 981 098 006,40 DM/DBB.

⁴⁴ Na opóźnienie w wysłaniu odpowiedzi wpłynęła w pewnym stopniu rozbieżność poglądów w ramach rządu federalnego odnośnie do uznania lub nieuznania roszczeń poczty NRD. Por. „Handelsblatt” nr 213/1967: „Nach wie vor gibt es auch innerhalb der Bundesregierung Differenzen in dieser Frage. Während Bundespostminister Dollinger und mit ihm weite Kreise der CDU/CSU den harten Standpunkt vertreten, dass die Ostberliner Forderungen in Höhe von 1,5 Mrd DM unter keinen Umständen anerkannt werden dürfen, da eine solche Anerkennung völkerrechtliche Konsequenzen haben könnte und auch nur mit Bedenken die Möglichkeit einer Art Kostenersatz für die Mehrleistungen der DDR diskutieren wollen, vertritt des Bundesminister für Gesamtdeutsche Fragen, Wehner die Auffassung, dass Bonn in dieser Angelegenheit eher pragmatisch als allzu dogmatisch vorgehen sollte, ohne freilich Positionen aufzugeben”.

⁴⁵ „Deutschland ist nach den Verträgen und Protokollen des Weltpostvereins

W kolejnym liście z 4 grudnia 1967 r. Rudolf Schulze stwierdził m. in., iż oczekuje szybkiego uregulowania zadłużenia, ponieważ minister Dollinger przyznając, że poczta NRD świadczy większe usługi na rzecz poczty NRF niż odwrotnie, uznał tym samym roszczenia poczty NRD za uzasadnione. Zwrócił również uwagę, że dalsza zwłoka w uregulowaniu zadłużenia nie może pozostać bez następstw⁴⁶.

Min. Dollinger w odpowiedzi z 22 grudnia 1967 r. zaprzeczył, jakoby uznał żądania poczty NRD. Stwierdził bowiem, że do 31 grudnia 1966 r. NRD także uznawała Niemcy za jednolity obszar pocztowy biorąc udział w pracach Sojuszniczego Biura Rozrachunkowego, a zatem roszczenia NRD są w znacznym stopniu bezpodstawne i sprzeczne z powszechnie uznanymi zasadami i normami prawnymi⁴⁷. Tym niemniej W. Dollinger ponowił swą ofertę podjęcia negocjacji i zaproponował zapłacenie Poczcie Niemieckiej NRD 20 milionów marek tytułem wstępnej ryczałtowej opłaty wyrównawczej za 1967 r.

W rezultacie tej korespondencyjnej wymiany poglądów między szefami resortów łączności NRD i NRF, dnia 19 września 1969 r. rozpoczęły się rokowania między pełnomocnikami obu ministerstw, które doprowadziły do podpisania w Bonn, 29 kwietnia 1970 r., porozumienia o obliczeniach i rozliczeniach za wzajemne świadczenia w obrocie pocztowym i telekomunikacyjnym między NRD i NRF (*Vereinbarung über die Berechnung und Verrechnung der im Post- und Fernmeldeverkehr zwischen den Deutschen Demokratischen Republik und den Bundesrepublik Deutschland gegenseitig erbrachten Leistungen*)⁴⁸.

und der Internationalen Fernmeldeunion als eine Einheit anzusehen. Für eine Abrechnung nach internationalen Grundsätzen ist daher kein Raum". Cyt. według AdG, s. 13642.

⁴⁶ „Wie Sie in Ihrem Schreiben vom 18. November 1967 selbst bestätigten, erbringt die Deutsche Post der DDR im Post- und Fernmeldeverkehr zwischen beiden deutschen Staaten mehr Leistungen als die Bundespost. Da Sie die Forderungen der Deutschen Post der DDR damit als berechtigt anerkennen, erwarte ich, dass Sie (...) nunmehr unverzüglich die Bezahlung der (...) Gesamtschulden (...) veranlassen. Ich mach Sie darauf aufmerksam, dass die ständige Nichtbegleichung Ihrer Zahlungsverpflichtungen gegenüber der Deutschen Post der DDR nicht ohne Folgen bleiben kann". Cyt. według „Archiv der Gegenwart" (Adg), s. 13643.

⁴⁷ „Durch die Teilnahme am Abrechnungsverkehr der AWP bis zum 31. 12. 1966 hat Ihre Verwaltung Deutschland als einheitliches Postgebiet anerkannt. Für eine Abrechnung zwischen unseren Verwaltungen für die keine Rechtsgrundlagen bestehen, sowie Zinsen und Zinsenzinsen zu verlangen, die bereits jetzt 40% Ihrer Gesamtrechnung ausmachen, verletzt die allgemein anerkannten Gepflogenheiten und geltenden Rechtsnormen auf die Sie sich berufen". Cyt. według AdG, s. 13643.

⁴⁸ Porozumienie to nie zostało opublikowane, a jego treść znana jest tylko z doniesień prasowych. Por. „Bulletin ... der Bundesregierung", nr 61 z 5 maja

W porozumieniu tym uzgodniono, że Poczta Federalna płacić będzie Poczcie Niemieckiej NRD ryczałt roczny w wysokości 30 mln DM tytułem wyrównania kosztów za okres od 1967 do 1973 r.⁴⁹ Ponadto, porozumiano się również co do uruchomienia 40 nowych połączeń telefonicznych (dotąd istniało 34) i 16 nowych linii telexowych (istniało 19). Nie osiągnięto wówczas jednak porozumienia w kwestii rozliczeń za lata 1948 - 1966 i w tej sprawie — jak również w innych kwestiach dotyczących poprawy łączności między NRD i NRF — zapowiedziano dalsze rokowania, które zostały uwieńczone podpisaniem kolejnych porozumień w dniu 30 września 1971 r.⁵⁰ Były to: protokół z rokowań między delegacjami ministerstw poczty i telekomunikacji NRD i NRF (*Protokoll über Verhandlungen zwischen einer Delegation des Bundesministeriums für das Post- und Fernmeldewesen der BRD und einer Delegation des Ministerium für Post- und Fernmeldewesen der DDR*) oraz porozumienie o utworzeniu i uruchomieniu radiolinii do transmisji kolorowych między NRD i NRF (*Vereinbarung über die Errichtung und Inbetriebnahme einer farb-tüchtigen Richtfunkstrecke zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik*). W protokole uzgodniono, że roszczenia poczty NRD wobec NRF i Berlina Zachodniego za usługi w dziedzinie poczty i telekomunikacji za okres do 31 grudnia 1966 r. zostaną pokryte przez NRF w drodze wypłaty jednorazowego ryczałtu w kwocie 250 mln DM do dnia 15 grudnia 1971 r. (p. 2 protokołu)⁵¹.

1970 r., s. 576 „Archiv der Gegenwart” s. 15438; J. Nawrocki, *Einigung im Kleinen*. „Die Zeit”, z 8 V 1970 „Hannoversche Allgemeine Zeitung” z 30 IV 1970; „Neues Deutschland” z 1 V 1970; „Zycie Warszawy” z 1 V 1970. W doniesieniach prasowych nazwę porozumienia podawał tylko „Der Spiegel” nr 19 z 4 V 1970, s. 114 i za nim J. Gascard, *Inland-Auslandsbeziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutsche Demokratische Republik. Jahrbuch für Internationales Recht 1970*, s. 367. Obecnie nazwa tego porozumienia podana jest w p. 9 protokołu z nowych rokowań pocztowych między NRD i NRF; zob. niżej przyp. 52.

⁴⁹ Z należnej poczcie NRD sumy, potrącone ma być około 22 mln. marek, które zostały jej przekazane uprzednio w dwóch kolejnych ratach.

⁵⁰ Tekst umów opublikował „Der Tagesspiegel” z 2 X 1971.

⁵¹ „2. Die im Post- und Fernmeldeverkehr von der Deutschen Post der DDR bis zum 31. Dezember 1966 erbrachten Mehrleistungen werden von der BRD durch Zahlung eines einmaligen Pauschalbetrages abgegolten. Die Höhe dieses Pauschalbetrages beträgt für den genannten Zeitraum 250 Mio DM.

Dieser Betrag wird bis zum 15. Dezember 1971 auf das Konto der Deutschen Bundesbank... zugunsten des Ministeriums für Post und Fernmeldewesen der DDR überwiesen.

2.1. Der Leiter der Delegation der DDR erklärt: Wir gehen davon aus, dass mit der Pauschalzahlung die Forderungen der Deutschen Post gegenüber dem Senat mitabgegolten werden”.

Uzgodniono także, że wysokość rocznego ryczałtu ustalonego w porozumieniu z 29 kwietnia 1970 r. o rozliczeniach za usługi wzajemne obowiązować będzie tymczasowo do 1976 r. włącznie (p. 9 protokołu)⁵², a więc o trzy lata dłużej niż to ustalono pierwotnie.

Ponadto w protokole porozumiano się co do tego, jakie przedsięwzięcia i w jakich terminach zostaną podjęte dla usprawnienia łączności pocztowej i telekomunikacyjnej między NRD i NRF (p. 3-5 protokołu) oraz komunikacji pocztowej i telekomunikacji zachodnich sektorów Berlina (p. 6 protokołu).

I tak w dziedzinie telefonii NRD zobowiązała się uruchomić do 31 grudnia 1971 r. 30 dalszych połączeń między NRD i NRF w obu kierunkach (p. 3.1 protokołu) i dalszych 16 do 31 marca 1972 r. (p. 3.2 protokołu), uruchomić radiolinię telefoniczną do 31 marca 1973 r. i kabel telefonii nośnej do 31 grudnia 1976 r. (p. 3.7 protokołu), wprowadzić urządzenia półautomatyczne do 31 grudnia 1971 r. i stopniowo pełną automatyzację do 31 grudnia 1974 r. (p. 3.6 protokołu). W dziedzinie telegrafii NRD zobowiązała się do uruchomienia 45 nowych linii i automatyzacji przesyłania telegramów do 31 grudnia 1971 r. (p. 3.3 protokołu) oraz uruchomienia 12 nowych linii teleksowych do 30 czerwca 1972 r. (p. 3.4 protokołu). Telekomunikacji dotyczy także wspomniane wyżej i odnotowane w p. 4 protokołu porozumienie o uruchomieniu radiolinii do transmisji kolorowych. Zgodnie z porozumieniem, radiolinia ta winna być uruchomiona do 1 czerwca 1972 r. (§ 1 p. 1 porozumienia) i służyć ma wymianie programów zarówno między NRD i NRF, jak i organizacjami radiowymi i telewizyjnymi przyłączonymi do *Eurowizji* i *Interwizji*⁵³.

W dziedzinie poczty NRD zobowiązała się do skrócenia czasu doręczenia listów, pakietów i paczek (p. 3.9 protokołu). Delegacja NRD oświadczyła także, że przepisy dotyczące przesyłania upominków drogą pocztową są sprawą wewnętrzną NRD, jednakże pracuje się nad uzyskaniem pozytywnych uregulowań (p. 5 protokołu)⁵⁴.

⁵² „9. Die in der am 29. April 1970 in Bonn abgeschlossene Vereinbarung über die Berechnung und Verrechnung der im Post und Fernmeldeverkehr zwischen der DDR und der BRD gegenseitig erbrachten Leistungen vereinbarte Höhe der Pauschale gilt zunächst weiter bis einschliesslich 1976”.

⁵³ Paragraf 4 porozumienia: „1. Die Richtfunkstrecke steht sowohl für den Programmaustausch zwischen der BRD und der DDR als auch für den Programmaustausch zwischen den der Eurovision und der Intervision ausgeschlossenen Rundfunk- und Fernsehorganisationen zur Verfügung”.

⁵⁴ „5. Der Leiter der Delegation des Ministeriums für Post- und Fernmeldewesen der DDR erklärt: Die Versandbestimmungen für Geschenksendungen auf dem Postwege sind Gegenstand der inneren Gesetzgebung der DDR. An der Lösung wird mit dem Ziel einer positiven Regelung gearbeitet”. Sprawa ta została poruszona ponownie w piśmie M. Kohla do E. Bahra, wchodzącego w skład załączników

Dla poprawy komunikacji pocztowej i telekomunikacji Berlina Zachodniego, NRD zapowiedziała podłączenie 60 nowych linii telefonicznych do 15 grudnia 1971 r., tak że ogółem będzie ich 150, przy czym częściowo mają to być połączenia zautomatyzowane (p. 6.1 protokołu). Pełna automatyzacja telefonii ma nastąpić do 31 grudnia 1974 r. (p. 6.5 protokołu), podczas gdy automatyzacja przesyłania telegramów została ustalona już na 31 grudnia 1971 r. W tym samym terminie postanowiono uruchomić 12 połączeń telegraficznych (p. 6.2 protokołu) i 6 połączeń teleksowych (p. 6.3 protokołu). Zawarcie tych porozumień zlikwidowało panujący dotychczas w tej dziedzinie stan bezumowny między obu państwami niemieckimi⁵⁵ i umożliwiło wyeliminowanie jego szkodliwych konsekwencji, zwłaszcza w dziedzinie telekomunikacji⁵⁶.

do traktatu o podstawach stosunków między NRD i NRF w ramach „Briefwechsel zur Familienzusammenführung, zur Reiseerleichterungen und Verbesserungen des nichtkommerziellen Warenverkehrs” („Bulletin der Bundesregierung” Nr 155 z 3 XI 1972, s. 1845): „Die Regierung der Deutschen Demokratischen Republik wird im Zuge der Normalisierung der Beziehungen nach Inkrafttreten des Vertrages Schritte zur Regelung von Fragen auf folgenden Gebieten unternehmen: (...) 3. Verbesserung des nichtkommerziellen Warenverkehrs zwischen der Deutschen Demokratischen Republik und der Bundesrepublik Deutschland:

— Weitere Erleichterungen des grenzüberschreitenden Geschenkpaket — und — Päckchenverkehrs; (...)

— entsprechende Überprüfung der bestehenden Ein- und Ausführbestimmungen;” Por. także: *Erläuterungen zum Briefwechsel* p. 3., ust. 2. „Grenzüberschreitender Geschenk- und Päckchenverkehrs” („Bulletin der Bundesregierung” Nr 155 z 8 XI 1972, ss. 1846 - 1847).

⁵⁵ Większość komentarzy, zwłaszcza prasowych, wskazuje na istnienie stanu całkowicie bezumownego, jednak niektórzy prawnicy wzmiankujący o tym twierdzą, iż poprzednio jakieś umowy w tej dziedzinie istniały, choć zawierane były na niższych szczeblach, nie były ogłaszane drukiem i nawet nie podawano ich do publicznej wiadomości, a stopniowo stawały się coraz rzadsze i coraz mniej oficjalne. Por. J. A. Frowein, *op. cit.*, s. 107 i przyp. 75, E. R. Zivier, *Die Nichtanerkennung im modernen Völkerrecht*, 2. erg. Auflage Berlin 1969, s. 200; por. także „Frankfurter Allgemeine Zeitung” z 23 VII 1962 oraz pismo ministra łączności NRD Rudolpha Schulze do odpowiedniego ministra NRF Richarda Stücklena z 29 IX 1966 r.: „Selbst dann, wenn es bereits zu Verhandlungen kam, wie bei dem im August 1965 in Darmstadt zwischen Vertretern des Ministeriums für Post- und Fernmeldewesen der Deutschen Demokratischen Republik und des Bundespostministeriums geführten Besprechungen über die Automatisierung des Telegrafenteleverkehrs (Gentex), wurde nachträglich versucht, die in beiderseitigem Interesse erzielten Teilergebnisse zu negieren”. Cyt. według *Zwei deutsche Staaten — zwei deutsche Postgebiete*, *op. cit.*, s. 59.

⁵⁶ W komentarzach zachodnioniemieckich podkreślano na ogół, że komunikacja pocztowa między NRD i NRF funkcjonowała w zasadzie bez zakłóceń, uskarżano się jedynie na długość okresu dostarczania przesyłek oraz na uregulowania NRD dotyczące paczek z upominkami, na kontrole i konfiskaty, oraz okresowe zakłócenia

Począwszy od 1970 r. podstawą stosunków między NRD i NRF w dziedzinie łączności stała się umowa, określana przez niektórych komentatorów jako „pierwsza umowa rządowa między dwoma państwami niemieckimi”⁵⁷, choć biorąc pod uwagę inne źródła, z których wynika, że została ona zawarta między przedstawicielami resortów poczty i łączności obu państw i rezerwując nazwę „umowa rządowa” dla umów zawieranych przez szefów rządów⁵⁸, należałoby ją raczej nazwać umową resortową⁵⁹.

Porozumienie z dnia 29 kwietnia 1970 r. stało się wyrazem obopólnej zgody na zmianę fikcyjnego, *quasi-wewnętrznego*, modelu wzajemnych stosunków w dziedzinie łączności i zastąpienia go modelem międzypaństwowym. W doktrynie zachodnioniemieckiej wyrażono jednak pogląd, iż porozumienie to jest wyrazem stosunków specjalnych między NRD i NRF, gdyż zawarte w nim uregulowanie nie odpowiada ani modelowi wewnątrzpaństwowemu (przewiduje rozliczenia za wzajemne usługi), ani modelowi międzynarodowemu (rozliczenie następuje na podstawie taryf krajowych)⁶⁰. Uzasadnienie takiego twierdzenia widzi J. R. Gascard

w komunikacji pocztowej między NRD i Berlinem Zachodnim (por. „Frankfurter Allgemeine Zeitung” z 23 VII 1962 i z 27 VII 1962). Natomiast w zakresie telekomunikacji wskazywano na trudności związane z niedostateczną ilością łączy (por. „Frankfurter Allgemeine Zeitung” z 9 III 1967). Zob. też *Materialien zum Bericht zur Lage der Nation 1970*. Deutscher Bundestag, 6. Wahlperiode. Drucksache VI/223 s. 15, *Materialien zum Bericht zur Lage der Nation 1971*. Deutscher Bundestag, 6. Wahlperiode. Drucksache VI/1690, s. 21.

⁵⁷ Por. „Der Spiegel” z 4 V 1970, s. 114 i za nim J. Gascard, *Inland-Auslandsbeziehungen...*, op. cit., s. 367; tenże, *Zur Frage der besonderen innerdeutschen Beziehungen zwischen der BRD und der DDR*. (W:) *Ostverträge, Berlin Status, Münchener Abkommen, Beziehungen zwischen der BRD und der DDR*. Hamburg 1971, s. 267.

⁵⁸ Por. np. *Zarys prawa międzynarodowego publicznego*. Opracowanie zbiorowe pod red. M. Muszkata, t. II, Warszawa 1956, s. 95: „Nie wszystkie jednak umowy podpisuje się w imieniu głowy państwa (...) Rząd korzysta także z prawa do podpisywania umów. Podobnie sprawa się przedstawia, jeśli chodzi o poszczególnych ministrów resortowych działających w ramach swych uprawnień (np. minister poczty i telegrafów może sam podpisywać umowy w sprawach pocztowych). Dlatego też dzieli się umowy na państwowe, rządowe i resortowe”. Por. także *Internationales Verkehrsrecht*, op. cit., s. 50: „Im Unterschied zu den Staatsverträgen werden Regierungsabkommen von der Regierung abgeschlossen und kontrolliert. Ressortabkommen auf dem Gebiete des Transport- und Nachrichtenwesens schliessen die Minister für Verkehrswesen oder für Post- und Fernmeldewesen im Rahmen ihrer Zuständigkeit und nach Massgabe der für ihre Ministerien geltenden Statuten ab”.

⁵⁹ Ponieważ jednak także upoważniony minister ma prawo podpisać umowę rządową (por. *Internationales Verkehrsrecht*, op. cit., s. 50) przeto, nie znając dokładnie tekstu umowy, trudno przewidzieć czy nie zawiera ona w swej treści postanowień wykraczających poza kompetencje szefa resortu, nie można więc wykluczyć zupełnie możliwości, że była to jednak umowa rządowa.

⁶⁰ J. R. Gascard, *Inland-Auslandsbeziehungen...*, op. cit., s. 367, tenże,

w fakcie stosowania taryfy wewnętrznej przez oba państwa w swym wzajemnym obrocie oraz w różnicy między wysokością roszczeń NRD obliczanych na podstawie przepisów *UPU* i *ITU* a wysokością ustalonego w umowie ryczałtu⁶¹.

Istotnie, w chwili podpisywania porozumienia o rozliczeniach NRD i NRF pobierały we wzajemnym obrocie pocztowym i telekomunikacyjnym porto wewnętrzne. Dopiero z dniem 1 lipca 1971 r. a więc z dniem wejścia w życie tokijskiej konwencji pocztowej, NRD wprowadziła w obrocie z NRF i Berlinem Zachodnim taryfę zagraniczną, podczas gdy NRF z dniem 1 września 1971 r. wprowadziła w obrocie z NRD nową, podwyższoną taryfę wewnętrzną. O ile pobieranie przez poszczególne państwa we wzajemnym obrocie porta wewnętrznego na podstawie odpowiednich porozumień nie jest w międzynarodowym obrocie pocztowym niczym niezwykłym, o tyle stosowanie przez jedno państwo taryfy wewnętrznej w stosunku do państwa, które stosuje wobec niego taryfę zagraniczną jest rzeczywiście dość niecodzienne. Nie stanowi to jednak argumentu na korzyść stosunków specjalnych między NRD i NRF w sensie stosunków *inter se*, powstałych przez zgodne wyłączenie przez strony prawa międzynarodowego przy regulowaniu wzajemnego obrotu w tej dziedzinie, skoro jedna ze stron stosuje wobec drugiej taryfę zgodną z przepisami wielostronnej umowy międzynarodowej. Argumentu takiego nie stanowiłoby także stosowanie przez obie strony taryfy wewnętrznej, gdyż w aktach prawnych *UPU* znajduje się postanowienie, które zezwala państwom członkowskim na zawieranie porozumień specjalnych, dotyczących międzynarodowej służby pocztowej „pod warunkiem jednak niewprowadzania w nich postanowień mniej korzystnych dla publiczności od przewidzianych przez Akty, których zainteresowane państwa członkowskie są stronami”⁶². Podobne postanowienie znajduje się

Zur Frage der besonderen innerdeutschen Beziehungen..., *op. cit.*, s. 267: „Im Ergebnis drückt die Postvereinbarung von 29. April 1970 ein Verhältnis beider deutscher Staaten aus, wie es der Auffassung der neuen Bundesregierung nahekommt: Beide Staaten sind füreinander nicht Inland, da immerhin Ausgleichzahlungen stattfinden. BRD und DDR sind füreinander aber auch nicht schlechthin Ausland, da die Gebührenabrechnung auf der Basis der tatsächlich erhobenen Inlandsgebühren erfolgt”.

⁶¹ „Die DDR stimmte der Gebührenberechnung und — abrechnung auf der Basis der tatsächlich erhobenen Inlandgebühren zu. Ausstelle der von der DDR auf der Basis von Auslandsgebühren erhobenen Forderung (für das Jahr 1968 rd 51,1 Mio DM für eigentliche Verkehrsleistungen und rd 91 Mio DM für Zins und Zinsenzins) konnte somit eine jährliche Pauschale von 30 Mio DM vereinbart werden” (J. R. Gascard, *Inland- Auslandsbeziehungen...*, *op. cit.*, s. 367).

⁶² Por. art. 8 *Konstytucji UPU*, Wiedeń 1964 i art. I porozumienia dodatkowego do konstytucji (Tokio 1969).

również w międzynarodowej konwencji telekomunikacyjnej⁶³. Porozumienia specjalne tego typu nie są uważane za wyłączone powszechne prawo międzynarodowe z regulowania wzajemnego obrotu, lecz za zastąpienie norm powszechnych — z uwagi na ich dyspozytywność — normami partykularnymi. Ponadto, NRD nie jest członkiem *ITU*, a art. 27 p. 1 konwencji stanowi w sprawie stosunków członków *ITU* z państwami nie będącymi członkami konwencji, iż „każdy członek i członek stowarzyszony zastrzega dla siebie (...) prawo określenia warunków, na jakich odbywać się będzie wymiana telekomunikacyjna z państwem nie będącym stroną Konwencji”⁶⁴. Dodać przy tym należy, że w przeciwieństwie do międzynarodowej służby pocztowej, gdzie stawki taryfowe są ustalane w Konwencji⁶⁵, w telekomunikacji międzynarodowej istnieje znaczna swoboda ustalania taryf. Dotyczy to zarówno łączności telefonicznej⁶⁶, gdzie istnieją w tym względzie tylko zalecenia *CCITT* dołączone do Międzynarodowego Regulaminu Telefonicznego, dotyczące międzynarodowych opłat telefonicznych na łączach typu europejskiego, jak i łączności telegraficznej, zwłaszcza w ruchu pozaeuropejskim. Wyjątkiem jest tu art. 8 § 2 (1) Międzynarodowego Regulaminu Telegraficznego, który ustala maksymalną stawkę końcową za telegramy w ruchu europejskim, nie zabrania jednak pobierania opłat niższych. Ponadto NRF, na mocy złożonego przy podpisywaniu konwencji zastrzeżenia, nie przyjęła na siebie żadnych zobowiązań wynikających z tego postanowienia⁶⁷.

⁶³ Por. art. 44 Międzynarodowej Konwencji Telekomunikacyjnej, Montreaux 1965: „Członkowie i Członkowie Stowarzyszeni zastrzegają sobie (...) prawo zawierania układów specjalnych w sprawach telekomunikacji, które nie dotyczą ogółu Członków i Członków Stowarzyszonych. Układy te nie powinny jednak naruszać postanowień niniejszej Konwencji lub dołączonych do niej Regulaminów dotyczących szkodliwych zakłóceń, które mogłyby wyniknąć dla służb radio-komunikacyjnych innych krajów wskutek wykonywania tych układów”.

⁶⁴ Por. także art. 102 § 2 Międzynarodowego Regulaminu Telegraficznego: „Zainteresowane Zarządy ustalają opłaty obowiązujące na ich własnych odcinkach. Te opłaty dodaje się do opłat Zarządów nie należących do Związku”.

⁶⁵ Przy czym państwo członkowskie ma prawo podwyższyć je o 60%, lub obniżyć o 20%.

⁶⁶ Por. np. art. 26 § 2 Międzynarodowego Regulaminu Telefonicznego: „Wysokość jednostki taryfowej ustalają za wzajemną zgodną zainteresowane Zarządy (...) biorąc za podstawę frank złoty konwencyjny”.

⁶⁷ Por. Protokół końcowy do Międzynarodowego Regulaminu Telegraficznego, w którym delegaci Belgii, Francji, Luksemburga, Holandii i NRF wyrazili ubolewanie, że obecna Konferencja sprzeciwiła się również przyjęciu dla Zarządów strefy europejskiej takiej samej swobody w ustalaniu stawek, jaka istnieje w ruchu pozaeuropejskim. W tych warunkach oświadczają oni formalnie, że zastrzegają dla swych Zarządów całkowite prawo w ustalaniu stawek końcowych i tranzytowych i w związku z tym nie przyjmują żadnego zobowiązania, które mogłyby wynikać z art. 8 Regulaminu. „Por. też protokół końcowy p. VIII, Międzynarodowej

Także różnica między wysokością ryczałtu ustalonego w porozumieniach między NRD i NRF z 1970 i 1971 r. a wysokością pierwotnych roszczeń NRD (obliczanych zgodnie z postanowieniami *UPU* i *ITU*), która wskazuje na odstępstwo w stosunkach między NRD i NRF od sposobu rozliczeń przyjętych w obu konwencjach, nie stanowi argumentu na rzecz stosunków specjalnych. Zarówno bowiem konwencja pocztowa, jak i telekomunikacyjna stanowią, że sporządzanie i regulowanie rachunków odbywa się według postanowień ich regulaminów tylko wtedy, gdy między zainteresowanymi państwami nie istnieje odrębna umowa w tym przedmiocie⁶⁸. Ponadto, samo istnienie różnicy niekoniecznie musi prowadzić do wniosku — jak chce tego Gascard⁶⁹ — że ustalenie wysokości ryczałtu nastąpiło na podstawie opłat krajowych a nie zagranicznych. Za interesującą podstawę do rozważań może posłużyć enigmatyczny, choć wiele mówiący komentarz zachodnioniemieckiego publicysty J. Nawrockiego:

„Za rok 1967, tj. pierwszy rok, kiedy NRD zgłosiła swoje roszczenia, strona wschodnia zażądała 52 mln. marek. Bonn uznało z tej sumy jedynie 17 mln. marek i kwotę tę przekazało. Obecnie zgodzono się prawie dokładnie na połowę sumy: za lata 1967 do 1973 ma się płacić rocznie 30 mln marek. Odpowiada to, jak się stwierdza, mniej więcej faktycznym świadczeniom NRD. W ten sposób załatwiono mający podłoże polityczne spór o taryfę wewnętrzną i zagraniczną (spacja moja — M. A. B.)”⁷⁰.

Roszczenia NRD w wysokości około 52 mln marek zostały obliczone według postanowień *UPU* i *ITU*, a więc na podstawie taryf zagranicznych, natomiast kwota 17 mln marek uznana i przekazana przez NRF przed podpisaniem porozumienia wynika prawdopodobnie z obliczeń na podstawie taryf krajowych⁷¹. Uzgodniona w umowie kwota ryczałtu — 30 mln marek — jest kompromisem między obu sposobami rozliczeń. Trudno ustalić z całą pewnością na czym opiera się ten kompromis. Można by jednak zaryzykować hipotezę, że kwoty tej nie osiągnięto przez zwykłe przetargi, lecz że wysokość ryczałtu za okres od 1967 r. została ustalona zasadniczo na podstawie rozliczeń zawartych w postanowieniach *UPU* i *ITU*, tj. na podstawie taryf zagranicznych, z tą tylko różnicą, że zastosowano przelicznik przyjęty w obrocie płatniczym między NRD i NRF, tj. 1 M DDR = 1 DM DBB⁷². Należy bowiem zwrócić uwagę, że roszcze-

Konwencji Telekomunikacyjnej, Montreaux 1965, gdzie zastrzeżenie to zostało podtrzymane.

⁶⁸ Por. art. 42 Międzynarodowej Konwencji Telekomunikacyjnej Montreaux 1965 i art. 10 Konstytucji Powszechnego Związku Poczтового, Tokio 1969.

⁶⁹ Zob. wyżej przypis 61.

⁷⁰ J. Nawrocki, *Einigung im Keinen*, „Die Zeit” nr 19 z 8 V 1970.

⁷¹ Por. też kwotę pierwotnie proponowanego przez NRF ryczałtu — 20 mln marek

⁷² Na ten temat zob. M. Brymas, *Charakter prawny stosunków handlowych*

nia NRD opiewają na marki zachodnioniemieckie i zostały obliczone prawdopodobnie przy zastosowaniu przelicznika obu walut na frank złoty konwencyjny (Gfr)⁷³.

Natomiast co się tyczy ryczałtu za poprzedni okres, to próba odpowiedzi na pytanie, co właściwie stało się przedmiotem kompromisu, jest znacznie trudniejsza. Wiadomo bowiem, że NRD wysunęła roszczenia za okres od 1 lipca 1948 r. do 31 grudnia 1966 r. w kwocie około 970 mln marek⁷⁴, przy czym blisko 40% tej kwoty stanowiły odsetki za zwłokę⁷⁵, a zatem same roszczenia, bez odsetek, opiewały na około 580 mln marek. Natomiast w porozumieniu z 1971 r. ustalono ryczałt w kwocie 250 mln marek za okres do 31 grudnia 1966 r., jednakże bez wyszczególnienia daty początkowej. Nie wiadomo zatem, czy NRF uznała zasadność roszczeń NRD do rozliczeń z tytułu wzajemnych usług pocztowo-telekomunikacyjnych za cały ten okres czy tylko za jego część, tę mianowicie, kiedy władze obu tych państw uzyskały kompetencję do samodzielnego regulowania swych międzynarodowych stosunków w dziedzinie łączności, i na jakiej podstawie oparto ustalenie kwoty ryczałtu za ten okres.

Reasumując należy podkreślić, że w początkowym okresie istnienia NRD i NRF, władze obu tych państw ograniczone były w kompetencji samodzielnego regulowania swych stosunków z innymi państwami i swych wzajemnych stosunków pocztowo-telekomunikacyjnych przez władze i powołane w tym celu instytucje alianckie, w których przedstawiciele czterech mocarstw współpracowali zgodnie do końca 1955 r. Z chwilą uzyskania przez NRD całkowitej suwerenności, ZSRR wycofał swego przedstawiciela z Sojuszniczego Biura Rozrachunkowego, a NRD zaproponowała NRF i mocarstwom zachodnim zmianę *quasi*-prawnomiędzynarodowego statusu rozliczeń dotyczących obrotu pocztowego NRD i NRF z innymi państwami. Wobec negatywnej reakcji mocarstw zdecydowała się jednak na tolerowanie tego statusu do końca 1966 r. zachowując równocześnie *quasi*-wewnętrzny status swych stosunków pocztowo-telekomuni-

między NRD i NRF, „Przegląd Zachodni” nr 2, ss. 355 - 358. Mechanizm tego przelicznika wyjaśnia H. W e m m e r, *Die verträglich nicht geregelten Goldbeziehungen zwischen den beiden deutschen Währungsgebieten nach 1948*. Diss. Berlin 1958, s. 80.

⁷³ Frank złoty konwencyjny jest umowną jednostką walutową UPU i ITU zdefiniowaną w art. 7 Konstytucji UPU Tokio 1969. Przeliczenia walut NRD i NRF na frank złoty konwencyjny wynoszą odpowiednio 1 DM DBB=0,836 Gfr i 1 M DDR=1,377 Gfr (por. *Internationales Verkehrsrecht...*, *op. cit.*, s. 455). Tak więc w odniesieniu do franka złotego konwencyjnego 1 M DDR=1,7 DM DBB. Jeśli więc kwota 52 mln marek zachodnioniemieckich powstała przez przeliczenie w stosunku do Gfr. to przy zastosowaniu clearingowej jednostki rozrachunkowej (VE) zredukowałyby się właśnie do 30 mln marek zachodnioniemieckich.

⁷⁴ Por. wyżej s. 30 i przypis 42.

⁷⁵ Zob. wyżej, przypis 46.

kacyjnych z NRF. W tym właśnie okresie stosunki między NRD i NRF w tej dziedzinie posiadały charakter specjalny, obie bowiem strony nie traktowały swego wzajemnego obrotu jako stosunków z zagranicą, co znalazło wyraz także w ich ustawodawstwie wewnętrznym. W r. 1966 NRD przestała uznawać istniejący stan rzeczy, odmówiła dalszej współpracy w sojuszniczym Biurze Rozrachunkowym i zażądała jego likwidacji a równocześnie wystąpiła pod adresem NRF z żądaniem umownego uregulowania wzajemnych stosunków oraz wprowadzenia rozliczeń na zasadach międzynarodowych z mocą wsteczną od 1 lipca 1948 r. NRF przyznając, że NRD ponosi większe świadczenia, kwestionowała początkowo tytuł prawny NRD do rozliczeń oraz ich zasady, tak że do zawarcia odpowiedniej umowy doszło dopiero pod koniec kwietnia 1970 r. Zawarcie tej umowy i wprowadzenie rozliczeń zapoczątkowało proces normalizacji stosunków między NRD i NRF w dziedzinie poczty i telekomunikacji w oparciu o prawo międzynarodowe⁷⁶ i tym samym stworzyło podstawę dla usprawnienia wzajemnego obrotu. Rozwój rokowań czteromocarstwowych w sprawie Berlina pozwolił na objęcie tymi usprawnieniami również poczty i łączności Berlina Zachodniego z NRD⁷⁷, a zwłaszcza na przywrócenie łączności telefonicznej między obu częściami Berlina⁷⁸, oraz objęcie Berlina Zachodniego rozliczeniami po stronie NRF. Dalszą poprawę w dziedzinie poczty i łączności uzgodniono w kolejnym porozumieniu

⁷⁶ Por. Franz v. Holtzendorf, *Handbuch des Völkerrechts*, III und Hamburg 1887, s. 319: „Die Post in ihrer innersten Natur nach auf das Völkerrecht hingewiesen, sie ist ein Verkehrsinstitut, das ohne völkerrechtliche Hilfe nicht existieren kann (spacja moja — M. A. B.). Kein Brief kann aus einem Land in das andere befördert werden, ohne dass zwischen beiden Staaten ein Völkerrechtlichen Vertrag besteht, kein Postwagen darf über die Grenze seines Heimatlandes fahren, wenn dieser Eingriff in das fremde Territorialrecht nicht vertragsmässig gestattet ist; kein Staat darf auf fremdem Gebiet eine Telegraphenstränge setzen, falls nicht eine hierauf bezügliche Staatsservitut eingeräumt ist”.

⁷⁷ W komentarzach bezpośrednio po podpisaniu umowy z kwietnia 1970 r. podkreślano, że „objęcie ułatwieniami Berlina Zachodniego niestety nie było możliwe” (AdG, s. 15438) chociaż oczekuje się także poprawy w tej dziedzinie w wyniku podpisania umowy (Bulletin... der Bundesregierung nr 61 z 6 V 1970, s. 576). Dopiero 31 VII 1970 r. Ministerstwo Poczty i Telekomunikacji NRD zawiadomiło administrację pocztową Berlina Zachodniego, że w celu poprawy łączności telegraficznej liczba połączeń telegraficznych i telexowych między NRD i Berlinem Zachodnim zostanie zwiększona z 15 na 30.

⁷⁸ Łączność telefoniczna między obu częściami Berlina została zerwana w 1952 r. i przywrócona w roku 1971. Por. *Das Viermächte Abkommen über Berlin v. 3. September 1971*, Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, Erläuterungen, s. 147. Szerzej na temat łączności pocztowej i telekomunikacyjnej Berlina Zachodniego z Europą zachodnią i NRD do czasu zawarcia porozumień zob. W. J. Wysockij, *Zapadnyj Berlin i jego miesto w sistemie sowremiennych mieźdunarodnych odnoszenij*, Moskwa 1971, ss. 397 - 400.

z 1971 r. W tym samym okresie NRD zmieniła swoje przepisy wewnętrzne, wprowadzając w obrocie z NRF taryfy zagraniczne. Dalszym krokiem w procesie normalizacji będzie uregulowanie sprawy pełnoprawnego członkostwa NRD w Powszechnym Związku Pocztowym i Międzynarodowym Związku Telekomunikacyjnym, co stworzy odpowiednią podstawę prawną dla samodzielnego prowadzenia rozliczeń przez NRD i NRF ze wszystkimi pozostałymi państwami, zgodnie z powszechną praktyką i prawem międzynarodowym.

Sprawa członkostwa w UPU i ITU została następnie poruszona w wyminie not w sprawach poczty i telekomunikacji stanowiącej jeden z załączników do traktatu o podstawach stosunków między NRD i NRF. Uzgodniono w niej, iż ze względu na nieodzowne równouprawnienie członkostwa obu państw niemieckich w międzynarodowych organizacjach łączności, rząd NRD podejmie odpowiednie kroki w celu uzyskania członkostwa tych organizacji⁷⁹. W traktacie o podstawach normalizacji stosunków między NRD i NRF zapowiedziano w art. 7 zawarcie układu w sprawie poczty i telekomunikacji mającego na celu dalszy rozwój współpracy w tej dziedzinie⁸⁰. W protokole dodatkowym do tego traktatu uzgodniono przy tym, iż przysły układ pocztowo-telekomunikacyjny oparty będzie na statutach UPU i ITU i będzie notyfikowany tym organizacjom⁸¹. Przy tym rokowania w sprawie tego układu powinny być podjęte już po parafowaniu traktatu⁸². Obie strony uzgodniły ponadto, że

⁷⁹ Por. Briefwechsel zum Post und Fernmeldewesen („Bulletin der Bundesregierung“ z 8 XI 1972 r. Nr 155, ss. 1844-1845): „Im Hinblick auf die notwendige gleichberechtigte Mitgliedschaft beider Staaten im Weltpostverein (UPU) und in der Internationalen Fernmelde-Union (UIT) nimmt die Regierung der Bundesrepublik Deutschland zur Kenntnis, dass die Deutsche Demokratische Republik nach Beginn der Verhandlungen die erforderlichen Schritte zur Erlangung Ihrer Mitgliedschaft unternehmen wird“.

⁸⁰ Por. Vertrag über die Grundlagen der Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik („Bulletin der Bundesregierung“ z 8 XI 1972, Nr 155, ss. 1843): „Artikel 7. Die Bundesrepublik Deutschland und die Deutsche Demokratische Republik (...) werden Abkommen schliessen, um auf der Grundlage dieses Vertrages und zum beiderseitigen Vorteil die Zusammenarbeit auf dem Gebiet (...) des Post- und Fernmeldewesens (...) zu entwickeln und zu fördern.“

⁸¹ Por. „Zusatzprotokoll zum Vertrag über die Grundlagen der Beziehungen... II. Zu Artikel 7: (...) 5. Die Bundesrepublik Deutschland und die Deutsche Demokratische Republik stimmen überein, auf die Grundlage der Satzung des Weltpostvereins und des Internationalen Fernmeldevertrages ein Post- und Fernabkommen abzuschliessen. Sie werden dieses Abkommen dem Weltpostverein (UPU) und der Internationalen Fernmelde-Union (UIT) notifizieren.“

⁸² Por. Briefwechsel zum Post- und Fernmeldewesen..., *op. cit.*: Die Regierung der Deutschen Demokratischen Republik und die Regierung der Bundesrepublik Deutschland stimmen darin überein, nach Parafierung des Meldervertrages

dotychczas obowiązujące porozumienia i przyjęte sposoby postępowania będą obowiązywały do czasu zawarcia tego układu⁸³. Porozumienia zawarte dotychczas między NRF i NRD w tej dziedzinie zostaną przejęte przez nowy układ. Przyjęte dotychczas sposoby postępowania zostaną także uwzględnione w układzie, jeżeli są korzystne dla obu stron⁸⁴. Potwierdza to z jednej strony, że omawiane tu porozumienia w dziedzinie łączności między NRD i NRF zostały zawarte zgodnie z obowiązującym prawem międzynarodowym i praktyką międzynarodową w tej dziedzinie, nie wyklucza jednak również możliwości zamieszczenia w przyszłym układzie pewnych postanowień odbiegających nieco od odpowiednich uregulowań konwencyjnych UPU i ITU, jeżeli oba wymienione państwa dojdą do zgodnego wniosku, że jest to dla nich korzystne. Możliwość taka jest jednak — jak wykazano powyżej — dozwolona w międzynarodowych konwencjach łączności i dość częsta w porozumieniach dwustronnych tego typu między poszczególnymi państwami.

über die Grundlagen der Beziehungen zwischen der Deutschen Demokratischen Republik und der Bundesrepublik Deutschland Verhandlungen über ein Post- und Fernmeldeabkommen aufzunehmen”.

⁸³ Por. *ibidem*: „Bis zum Abschluss dieses Abkommens gelten die bestehenden Vereinbarungen und Verfahren fort”.

⁸⁴ Por. Zusatzprotokoll zum Vertrag über die Grundlagen der Beziehungen..., *op cit.*: „In dieses Abkommen werden die bestehenden Vereinbarungen und die für beide Seite vorteilhaften Verfahren übernommen werden.